الف) فرض امکانیت و عدم امکانیت مسأله در مبانی خواجه و مبانی جدید

(24:45)

برای رؤیت هلال، بخشی کلمات علماء را خواندم. صفحهای هم در فدکیه گذاشتم؛ «زمان رؤیت پذیری هلال»که زمان های رؤیت پذیری هلال را توضیح داده. در اینجا به نظرم مقال حاج آقای زمانی است. درکتاب رؤیت هلال، جلد2 صفحه هزار و دویست و دو. فرموده اند:

> **خواجه نصير الدين طوسى و دانشمندانى كه پس از او عهدهدار تقويم شدند به پيروى از او «بعد معدّل» را ده درجه (١٠<>) برابر چهل دقيقه زمانى به عنوان «ضابطه جهت رؤيت» انتخاب كردند- كه برابر ٢٠ ساعت پس از اقتران است- و گفتهاند: اگر بعد مزبور بين دوازده تا چهارده (14 <>- 12 <>) باشد، هلال معتدل است و اگر زيادتر باشد، هلال كاملا هويداست. «1»**
>
> **گفتنى است، امروزه ثابت شده كه هلال در شرايط ويژه تا حدود پنج درجه برابر با بيست دقيقه مكث ماه بعد از لحظه غروب خورشيد قابل رؤيت است، چنان كه روز چهارشنبه 29 ماه رمضان 1418 ق برابر 8/ 11/ 1376 ش و 28 ژانويه 1998 م، حدود ساعت 5/ 9 صبح به ساعت رسمى ايران از لحظه مقارنه (محاق) خارج شده و بعد از غروب آفتاب رؤيت گشته است كه رسانههاى ايران (راديو و تلويزيون) از طرف صاحبان فتوا، روز بعد؛ يعنى پنجشنبه را به عنوان عيد (روز اوّل شوّال) اعلام كردند.[1]**

شاگرد: حاج آقای زمانی فرمودید؟

استاد: بله،

شاگرد: فکر کردم آقای مختاری بودند

استاد: آقای مختاری اصل کتاب رؤیت هلال را جمعآوری کرده اند. در آن کتاب مقالهای از حاج آقای زمانی هست. به نظرم از آن دارم می خوانم حال بعداً نگاه می کنم. میخواهم الآن «ان کان ممکنا» را توضیح بدهم.

در اینجا از خواجه نقل کردند که برابر بیست ساعت است. اگر برابر بیست ساعت باشد، «ان کان هذا الفرض ممکنا»، دیگر ممکن نیست. چرا؟ وقتی قبل از زوال می‌بینید، اگر هم خیلی نزدیک زوال فرض بگیریم، مثلاً ساعت یازده که نزدیک زوال است، قمر از تحت‌الشعاع بیرون آمد. می‌گوییم طبق مبنای خواجه بیست ساعت قبلش مقارنه شده. خب بیست ساعت قبل از ساعت یازده، می‌شود سه بعد از ظهر می‌شود. خب امروز که قبل از زوال می‌بینیم، سه همین امروز، سن هلال بیست و چهار ساعت است. یعنی همین روزی که قبل از زوال دیدیم، ساعت سه بعد از ظهر همین روز یک روز است که هلال داریم. همینطور جلو بروید. روز بیست و نهم، ساعت سه، بیست و نه روز هلال بعد از مقارنه داریم. مقارنه دوم بیست و نه روز و دوازده ساعت است؛ لذا هنوز دوازده ساعت نیازداریم تا به مقارنه دوم برسیم. سه بعد از ظهر تا دوازده ساعت بعد، می‌شود سه شب. در سه شب، شمسی ام مقارنه صورت می‌گیرد. تا فردا بعد از ظهرش چقدر می‌شود؟ مثلاً اگر غروب ساعت پنج و نیم-شش باشد. پانزده ساعت می‌شود. لذا روی مبنای بیست ساعت باز کم آوردیم. یعنی نشد. اما روی مبنایی که بگوییم بیست ساعت می‌زان نیست، ممکن است رؤیت با چشم غیر مسلح در چهارده ساعت بشود؛ الآن در زمان ما می‌گویند رؤیت هلال با چشم غیر مسلح در چهارده ساعت ممکن است. با تلسکوپ هم دوازده ساعت. حال کمترش را هم عرض می‌کنم.

بنابراین روی مبنای بیست ساعت «ان کان هذا الفرض ممکنا» ممکن نیست؛ اگر قبل زوال را یازده صبح بگیریم. اما همین وقت از پانزده ساعت چقدر کم داشتیم؟ پنج ساعت. به جای اینکه ساعت یازده قبل از زوال ببینید، ساعت شش صبح ببینید، هفت صبح ببینید؛ اگر هفت صبح ببینید معنایش این است که بیست ساعت قبل از ساعت هفت، مقارنه بوده. به جای سه بعد از ظهر، می‌شود یازده صبح. بنابراین رؤیت قبل از زوال مطلقاً ممنوع نیست. چون اگر یازده صبح مقارنه بوده، ماه بعد چه زمانی می‌شود؟ یازده شب، می‌شود بیست و نه روز؛ دوازده ساعت هم اضافه کنیم. یازده شب که مقارنه صورت گرفت، تا فردا بعد از ظهر تا ساعت شش بعد از ظهر چقدر می‌شود؟ حدود هجده ساعت می‌شود. نزدیک می‌شود. علی ای حال می‌خواهم تفاوت راه را عرض کنم. اینکه شما می‌گویید قبل از زوال رؤیت کنیم، مهم است که چه زمانی قبل از زوال از تحت‌الشعاع بیرون بیاید. اگر نزدیک زوال بیرون بیاید یک جور است. اگر صبح بیرون بیاید، یک جور است. در فرض «ان کان هذا الفرض ممکنا» در نظر علامه به این صورت بوده که چه بسا حتی اگر قبل از زوال، صبح زود هم ببینیم باز بیست ساعت جور نمی‌شود. می‌دانید که علامه شاگرد خواجه بودند. ضابطه ای که خواجه فرموده بودند را ایشان هم مطلع بودند. همه علوم را بلد بودند. واقعاً این جور بودند که همه علوم عصر خودشان را بلد بودند. شرح شفا دارند! این همه فقه، شفا را هم شرح می‌کنند. شاید حدود ده کتاب کلامی داشته باشند. کار علامه عجائب است! علم جبر در زمان ایشان خیلی در دست همه نبوده، ایشان این علم را در فقه آورده‌اند. در متن قواعد ، مسأله ها را در فقه با جبر و المقابله حل می‌کنند. یک فقیه در قویترین متن فقهی جبر را بیاورد، معلوم می‌شود همه علوم را بلد بوده. منظور اینکه علامه اینها را بلد بودند، لذا است که روی بیست ساعت می‌دیدند که جور در نمی‌آید. ما خیلی زحمت کشیدیم تا هجده ساعت بردیم که ممکن باشد.

شاگرد: بیست ساعت، رؤیت با چشم عادی است؟

استاد: بله. بیست ساعت سن هلال، خیلی است.

ات اینجا مشکلی نیست. فرمودند ممکن نیست. سؤالی که امروزه داریم، این است: آقای زمانی فرموده‌اند: «گفتنی است، امروزه ثابت شده كه هلال در شرايط ويژه تا حدود پنج درجه برابر با بيست دقيقه مكث ماه بعد از لحظه غروب خورشيد قابل رؤيت است»؛ ایشان فرمودند لازم است تا غروب هلال چهل دقیقه هلال داشته باشیم. ایشان می‌گویند بیست دقیقه هم دیده شده. مکث هلال بیست دقیقه بوده، خب عمرش چقدر بوده؟ می‌فرمایند: سن ماه در لحظه غروب، هفت ساعت و پنجاه و هفت دقیقه بوده. یعنی هشت ساعت. هلالی که از مقارنه هشت ساعت در شده. در هشتم بهمن، سال هزار و سیصد و هفتاد و شش دیده شده. می‌گویند همه مراجع هم اعلام کردند که پنج

شنبه روز عید شده. و حال آنکه همان روز استهلال، در ساعت نه و نیم صبح مقارنه بوده. نه و نیم مقارنه بوده و هشت ساعت بعدش در ساعت پنج و نیم هلال رؤیت شده. ایام بهمن هم بوده که روز طولانی نبوده. ساعت پنج و نیم با فاصله هشت ساعت رؤیت هلال شده.

خب در اینجا یک سؤال مهم میآید؛ اگر رؤیت قبل از زوال را مجزی بدانیم، در پایان زوال هم که امرش خیلی مشکل میشد، یازده صبح بود، حالا فرض بگیریم هلال در یازده صبح از تحتالشعاع بیرون آمد و ما آن را دیدیم. امروز که روز اول است، وقتی یازده دیدیم، روی حساب هشت ساعت، مقارنه سر شب بوده. بنابراین امروز روز اول شد. سر شب روز دوم، عمر هلال بیست و چهار ساعت کامل شده یعنی امروز را که روزه گرفتیم، همین شب دوم ساعت سه، یک روز از مقارنه گذشته. تا روز بیست و نهم میرویم. روز بیست و نهم که رسیدیم، چه زمانی بیست و نه روز هلال کامل میشود؟ ساعت سر همان شب. سی روز چه زمانی کامل میشود؟

شاگرد:همان غروب روز سی ام

استاد: ببینید روز اول، ساعت یازده قبل از زوال دیدیم. مقارنه سر دیشب بوده. سر امشب که میآید عمر هلال یک روز میشود. همینطور جلو برویم تا روز بیست و نهم. روز بیست و نهم، سر شب، یعنی سه ای که برای سی ام می آید، تازه بیست و نه روز میشود. دوازده ساعت هم میخواهیم، چون مقارنه تا مقارنه بیست و نه روز و دوازده ساعت طول میکشد؛ لذا سر شب تا دوازده ساعت بعد سر بعد از ظهر میشود. یعنی سر بعد از ظهر روز سی ام، تازه مقارنه شده. یعنی اگر وقت غروب ساعت شش باشد، ما هلال با عمر سه ساعت داریم. که اصلاً ممکن نیست دیده شود. یعنی شب سی و یکم با این فرض، اصلاً امکان رؤیت ندارد.

---

[1] رؤيت هلال، ج۲، ص: ۱۲۰۲

بازبینی #1
ایجاد شده 5 فوریه 2026 11:40:39 توسط ... .
به روزرسانی شده 5 فوریه 2026 11:42:42 توسط ... .